

Zambor, Ján: INTERPRETÁCIA A POETIKA. O POÉZII SLOVENSKÝCH BÁSNIKOV 20. STOROČIA. Bratislava : Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska, 2005. 271 s.

Tvorivými a vedeckými aktivitami zasiahol Ján Zambor do viacerých oblastí. Je básnik, literárny vedec, prekladateľ, teoretik prekladu, pedagóg. Má za sebou aj redaktorskú a rozhlasovú prax. Aktivity navzájom súvisia a často sa aj ovplyvňujú. Primárnou aktivitou je uňho zrejme poézia a z nej a cez ňu sa rozvinuli aj ďalšie. Básnik Ján Zambor má blízko k básnickej tvorbe ako jej vykladač a interpret. Rovnako blízko má k básnickým prekladom a ich teoretickému skúmaniu. Veľa priestoru venuje poézii ako vysokoškolský pedagóg.

Zamborove literárnovedné aktivity sa vyznačujú teoretickou prípravou, ovládaním problematiky, úsilím o nové poznatky, argumentačnou vecnosťou a štýlovou vyrovnanosťou. Cudzie sú mu emocionálne porvy (nemá ich ani v poézii), prehnané výroky, polemická verva. Nesúhlas s inými interpretáciami vyjadruje nepriamo, predkladaním vlastných riešení a koncepcií. Hovorí o tom sám v Úvode k najnovšej publikácii *Interpretácia a poetika*, s podtitulom *O poézii slovenských básnikov 20. storočia*. Autor do nej zaradil dvanásť poetologicko-interpretáčnych štúdií o deviatich moderných slovenských básnikoch, I. Kraskovi, L. Novomeskom, V. Beniakovi, J. Silanovi, P. Horovovi, M. Válkovi, M. Rúfusovi, J. Ondrušovi a I. Laučíkovi. Ich tvorbou – a nielen ich – sa zaoberal desaťročia. Ako interpretovi a pedagógovi mu je blízka celá slovenská (čiastočne i svetová) poézia 20. storočia. Poskytuje mu impulzy a dáva istotu v procese skúmania jednotlivých autorov a ich diela.

Štúdie sústredené do publikácie nemajú rovnakú žánrovú podobu. Sú tu celostné portréty

(V. Beniak, J. Silan, P. Horov, M. Válek, I. Laučík), zameranie na určité zložky poetiky (žalm a žalmickosť u I. Krasku, zvuková organizácia v poézii toho istého básnika), interpretácie básnických zbierok, ich častí alebo jednotlivých básní (Válkove Nite a Zvony na nedeľu), alebo tvorby určitých období u ďalších básnikov. Kapitola o L. Novomeskom supluje malú monografiu. Konkrétnu žánrovú podobu, ako sa autor vyjadril, určovala sama poézia toho ktorého básnika. Napriek relatívnej pestrosti sú všetky príspevky v podstate metodologicky totožné, možno s malými posunmi v „prízvukoch“. Svoju metódu J. Zambor objasnil v Úvode, kde zdôraznil, že interpretačný proces musí pokračovať do oblasti poetiky, pretože sám osebe je nedostatočný. Takto si autor počína vo všetkých prípadoch. Jeho postup možno akceptovať, pretože poskytuje viac „poznania“ o básnikovi a jeho tvorivom úsilí. Zamborova metóda však preniká aj do širších priestorov. Autor si všima kontextové, predovšetkým literárnohistorické súvislosti, na ktoré interpreti radi zabúdajú. Jeho metóda má teda vertikálny i horizontálny rozmer. Ešte jeden faktor tu zaväzuje: schopnosť interpretácie. J. Zambor tú schopnosť má, nepochybne aj preto, že sám je tvorivou básnickou osobnosťou, autorom celého radu zbierok (a básnických prekladov), je mu jasné, ako vzniká báseň a čo je to básnické „remeslo“. Dokázal, že vie sledovať autorský zámer i jeho realizáciu. Isteže, jednotlivé interpretácie sa môžu líšiť, ale to nemusí znamenať, že pravdivá je len jedna. Popri hĺbke prieniku je cenný ten prístup, ktorý dokáže do analýz zahrnúť čím viac prvkov. Keďže Zambor si všima aj poetiku, tak sa mu to darí.

Pri interpretáciách Zambor nič netvrdí apodikticky, nič textu nevnučuje, je prístupný aj alternatívam. Ako spomína v Úvode, neprijal za svoj jediný teoretický model lyriky, ako ho sformuloval napr. F. Miko, skúma tento fenomén ďalej,

pričom proces výskumu sa mu pretransformováva na tvorivý proces vedúci k ďalším výsledkom. Vyhol sa tak sterilnému naplneniu jednej koncepcie a zúročil vlastné prístupy. Ešte jeden moment poznačil charakter Zamborových štúdií. Priznal sa, že sa nebráni označeniu „univerzitná literárna veda“ vzhľadom na vlastné literárnovedné bádanie. Táto veda berie na zreteľ recipienta, teda študenta; no neznamená, že v sumároch opakuje už dosiahnuté výsledky. Zambor zdôraznil: „pri zohľadňovaní doterajšej literárnokritickej recepcie mi nejde o variované reprodukovanie vyskúmaného, ale o nové vysvetlenie“. Čiže, istú úlohu tu zohráva aj praktická stránka výskumu, podať problém či tému tak, aby jej študent rozumel a získal optimálne kvantum vedomostí. Ako „pedagogickú“ označil kedysi Ján Števček literárnovednú metódu Albína Bagina, tiež vysokoškolského učiteľa (ktorého „povinnosťou, ale aj cnosťou je podať literatúru tak, aby v očiach mladého adepta literárnej náuky reprezentovala čosi, čo sa dá vecne (vedomostne) a kultúrne (synteticky) osvojiť“). Z tohto hľadiska sú u Zambora inštruktívne najmä štúdiá, zachytávajúce v komplexnej skratke autora a jeho dielo. No u Zambora sa uplatnilo ešte jedno hľadisko. Dotýka sa odideologizovania voľakedajšieho výskumu. Striktne sa drží estetických kritérií.

Ak to máme zhrnúť: Zamborove štúdiá v publikácii *Interpretácia a poetika* ďalej rozvíjajú danú problematiku, prinášajú nové poznatky, resp. prehľbujú predošlé, a zároveň sú platným vkladom do fondu vysokoškolského učiva.

Vladimír Petřík

Škvama, Dušan: ZAČIATKY VYTVÁRANIA MODERNÝCH SLOVENSKÝCH SYMBOLOV (K vytváraniu národnej identity od konca 18. do polovice 19. storočia). Banská Bystrica : UMB, 2004. 130 s.

O zmysle slovenských dejín a hľadani kultúrneho kódu slovenskej národnej identity premýšľali viacerí slovenskí intelektuáli a vzdelan-

ci – J. M. Hurban, J. Lajčiak, A. Matuška, V. Mináč, L. Kováč, R. Chmel... Historik D. Škvama spolu so svojimi kolegami (E. Kowalská, P. Macho, M. Homza a i.) medzi prvými po r. 1989 novým jazykom pomenovávali tradičné „neuralgické body“ dejín slovenskej kultúry a vzdelanosti. Inšpirovali sa najmä semiotikou kultúry a do slovenskej humanistiky vniesli „osviežujúci“ historický diskurz. Dôležité je aj to, že nachádzali spoločný jazyk nielen s kulturológmi, ale aj s filozofmi či literárnymi vedcami.

V týchto interdisciplinárnych súvislostiach je potrebné uvažovať aj o monografii D. Škvarnu, ktorá, žiaľ, napriek svojej dôležitosti a nutnosti, vyšla iba v skromnej grafickej podobe a v minimálnom náklade. Neprávom sa tak dostala do tieňa intenzívne komentovaného populárnovedného zborníka *Mýty naše slovenské* (SAV, 2005). Myslím si, že publikácia D. Škvarnu je nemenej zaujímavá, ba v mnohých smeroch aj fundamentálnejšia, problémavejšia a inšpiratívnejšia. Veď mýty sa rodia z prvotných symbolov a následná symbolizácia („znejasňovanie znaku“) je predpokladom dynamickej naratívnej mýtizácie v širšom i užšom zmysle slova.

Štruktúra knihy je dôkladne premyslená a prehľadne skoncipovaná. Autor rešpektuje diachrónno-genetický prístup k problematike a logicky postupuje od všeobecného k jednotlivému. Širšie a všeobecnejšie kapitoly sa konkretizujú do podkapitol, niekedy až „tematických hesiel“ (*Devín, Bača a drotár; Vlajka v Žiadostiach* a pod.). Za týmto zdanlivým učebnicovo-didaktickým tvarom sa však skrýva jazykovo, štylisticky i odborne brilantne zvládnutý výklad o predmete. Často „sucho a nudne“ opisované i prepisované dejiny slovenského národného hnutia akoby vyprovokovali autora k novému čítaniu zlomových historických udalostí a (re)definovaniu „slovenského kultúrneho kódu“ v jeho diachrónnom aspekte. V texte sa všeobecne známe a „ošúchané“ fakty a frázy dostávajú do iných a nových vzťahov a kontextov. Autor neraz odkrýva aj nečakané významové konotácie a funkcie v štruktúre kreovania kolektívnej identity Slovákov (uhorské vlaste-